

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.27.02>

УДК 327(477)

Гуменюк Б. І.

ПОЛІТОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Стаття презентує аналітично-інформаційний огляд проблем становлення та розвитку політології міжнародних відносин в Україні. Особливу увагу приділено сутності й змісту навчальної та наукової дисципліни в контексті розвитку вітчизняної політичної науки. Аргументується, що політична наука в галузі міжнародних відносин, як будь-яка соціальна наука, має здебільшого подвійний вимір і поділена на сферу теоретичних досліджень і сферу соціальної діяльності, зокрема державного управління. Політичний процес як важливий предмет політологічного дослідження також має подвійну структуру. Констатується, що зміст предмету зорієнтований на дослідження політичних систем і світового порядку, тобто на специфіку вироблення, розподілу та функціонування влади серед основних акторів міжнародних відносин. Розглядаються методологія та дослідницькі методи цього предмету в порівнянні з класичною політологією. Стисло розглядаються основні наукові школи політології та міжнародних відносин, а також чинники їхнього розвитку в умовах суспільної модернізації країни та викликів доби глобалізації. Відзначається, що дефіцит необхідних ресурсів заважає подальшому впровадженню цих предметів у практику. Висновки та рекомендації щодо забезпечення умов розвитку політології міжнародних відносин у країні переважно стосуються соціально-економічних і демографічних аспектів та проблем державного управління.

Ключові слова: політична наука, політологія, міжнародні відносини, предметна галузь, методологія, метод, трансформація, модернізація, державне управління.

Перебуваючи в умовах складних трансформацій, українське суспільство об'єктивно потребує розуміння своєї ідентичності, політичної культури та пізнавальних традицій. Забезпечення науково-методологічного потенціалу досліджень політичних процесів на національному та міжнародному рівнях має бути імперативним атрибутом держави, що знаходиться в стані модернізації. Незавершеність процесів національного будівництва в Україні обумовлює звернення погляду дослідника до генезису та еволюції української політичної думки, до пошуку в науково-теоретичному дискурсі можливостей розв'язання проблем доби глобалізації. Знання об'єктивної сутності політичних процесів в незалежній Україні є передумовою створення оптимальних засад її майбутнього життя. Актуальною для сучасного українського суспільства залишається потреба інкорпорування державотворчого світогляду в масову свідомість, формування раціональної моделі загальнонаціональної ідентичності, а також виховання нової політичної еліти, що стимулює дослідника до вивчення стану й тенденцій розвитку вітчизняної та зарубіжної політичної науки в умовах нових міжнародних реалій.

Творення знань про політику є необхідною умовою суспільного розвитку й окремим різновидом політичної діяльності. Втім, наукові знання про політику потребують певної процедури для трансформації їхнього теоретичного потенціалу в політичну практику. Це завдання вирішується політиками і фахівцями в галузі соціально-політичних наук кожної держави на різних етапах її історичного й соціокультурного розвитку.

Мета і постановка проблеми полягають у визначенні стану політичної науки і проблем її розвитку, зокрема предмету політології міжнародних відносин.

Стан і особливості політичної науки в контексті її еволюції неодноразово намагалися з'ясувати та встановити вітчизняні дослідники в своїх численних наукових розвідках. Окремі

публікації та дисертації відомих дослідників (О. Бабкіна, Ю. Ганжуров, Б. Дем'яненко, М. Кармазіна, В. Круглашов, Ф. Рудич, Ю. Шайгородський) були спеціально присвячені цій проблематиці [1]. Зміст основних висновків складався з положень, що стан політології в державі пов'язаний з політичним напрямом трансформації українського суспільства та особливостями розвитку соціальних і гуманітарних наук. При цьому зазначалось, що стрімкий розвиток політичної науки приховує небезпеку її девальвації через приплив непрофесіоналів та прагнень зробити її респектабельною служницею владних інтересів. Наявність інституціональної бази (університетів, академічних інститутів, спеціалізованих вчених рад), а також чималий корпус професійних політологів робить можливим формування та розвиток політичного знання в різних його формах і кваліфікаційних рівнях. Значні осередки старої школи вчених соціально-політичного спрямування зберегли свою відносну професійну самостійність, залишившись в освітянській і академічній сферах. Доводиться констатувати, що значна група цих вчених втратила наукову незалежність і перейшла до інтелектуального обслуговування політичних партій і владних структур. Водночас молода генерація політологів, частина якої здобула освіту в закордонних навчальних закладах, мала змогу ознайомитися з теоретичними і методологічними досягненнями світової науки. Саме ця частина спеціалістів у принципі здатна збагачувати й розвивати вітчизняну політичну науку та надавати їй сучасну наукову спрямованість і раціональний зміст.

Певна група політологів різних генерацій бере участь в аналітичній діяльності дослідницьких центрів, які працюють або на замовлення національного політичного істеблішменту або на гранти зарубіжних структур. Зрозуміло, що їх внесок у розвиток вітчизняної політичної науки обмежується цільовими завданнями цих центрів і організацій, діяльність яких спрямована на обслуговування кон'юнктурних політичних потреб й інтересів, в тому числі закордонних. З іншого боку, наявність створених останнім часом в Україні мережі приватних дослідницьких структур практично не справляє критичного впливу на розвиток науково-теоретичної та методологічної бази вітчизняних політичних досліджень. Розширення експертного середовища внаслідок збільшення кількості політичних експертів і політтехнологів не позбавило вітчизняну політологію методологічної залежності від напрацьованих західною політичною наукою концептуальних й емпіричних моделей.

На розвиток теоретико-методологічної бази вітчизняної політології досі впливає комплекс взаємообумовлених чинників і обставин, пов'язаних зі специфікою національної політичної культури та особливостями трансформаційних процесів в пострадянській Україні. Доречно зазначити, що ревізія марксистсько-ленінського вчення, зокрема щодо інтерпретації змісту національних і міжнародно-політичних процесів, відбулась у науковому середовищі України доволі радикальним чином.

Після девальвації «великого вчення» почався процес модернізації політичної науки на засадах методологічного плюралізму та неоліберальної ідеології. Згодом процес вестернізації політичних досліджень набув доміантної тенденції і зміцнив свої позиції в українській науковій спільноті. У результаті вітчизняна політична наука характеризується появою нових концептуальних підходів як до питань національного державотворення, так і до міжнародно-політичних проблем, про що свідчать численні монографії, підручники та наукові статті в періодичних виданнях.

Притаманний перехідному періоду активний пошук нових моделей і напрямів наукової діяльності в межах предметного поля політичної науки привів вітчизняних вчених-політологів до ідеї про необхідність вивчення та систематизації теоретичних і методологічних здобутків західної науки. Закономірність цього явища свого часу пояснив польський дослідник М. Фалінський, який стверджував, що будь-яка наука на шляху свого розвитку проходить етапи еkleктизму, гетерогенізму й автогенізму [2].

Для політології як окремої частини системи соціальних наук на початковому етапі її розвитку першорядне значення має опрацювання категоріального апарату. У цьому сенсі публікація в 1997 р. «Політологічного енциклопедичного словника» на базі Інституту

держави і права ім. В. М. Корецького стало визначальною віхою її системного розвитку. Словник містив понад 700 політологічних термінів, які характеризували зміст основних соціально-політичних процесів, в тому числі міжнародно-політичному аспекті, а також відображали особливості їх інтерпретації вітчизняною наукою. Наступним кроком у цьому напрямі було видання в 2004 р. розширеного і переробленого словника, який зробив суттєвий внесок в українську політичну науку [3].

На початку розвитку її теоретико-методологічний апарат переважно складався з категорій, парадигм і методів аналізу, опрацьованих ще в радянські часи. Принципи діалектичності, синтезу й аналізу, історичності, актуалізації, об'єктивності, системності, емпіричності та прогнозування складали основний арсенал цього періоду. Проте, ознайомлення з європейською й американською традиціями аналізу соціально-політичних процесів значно розширило обрії вітчизняної науки. Французька, британська, та німецька студії аналізу політичних процесів побудовані на засадах соціологізму, комунітаризму та нормативізму, що складають основний зміст європейської дослідницької традиції. Американська наукова традиція не є цілісною, оскільки базується на засадах методологічного плюралізму та поєднує класичні й модерністські методи аналізу соціально-політичних процесів. Особливість цієї традиції полягає в тому, що вона дозволяє використовувати методи соціальних і природничих наук. Як правило, на такій основі в США провадиться велика кількість теоретичних і прикладних досліджень широкого спектру соціальних явищ і політичних проблем. Характерною рисою цих досліджень є раціоналізм і прагматизм відповідно до головного концептуального підходу, а саме аналізувати їхню природу крізь призму національних інтересів.

В сучасній Україні пошук оригінальних методологічних принципів аналізу політичних процесів продовжується, що не виключає можливості використовувати перевірені часом західні теорії та методології. Вектор цих пошуків спрямований на засвоєння і подальший розвиток напрацювань вітчизняних політичних мислителів XIX–XX ст. (М. Грушевський, М. Драгоманов, Д. Донцов, В. Липинський, Ю. Липа, Є. Маланюк, С. Рудницький) в галузі теорії держави і геополітики. Доба незалежності відкрила зовсім інші перспективи перед вченими для розробки теорії та методології системних досліджень, зокрема в галузі міжнародних відносин. Проте першочерговим завданням політології міжнародних відносин має бути вироблення системи раціонального знання в сфері зовнішньої та світової політики, дефіцит якого дається взнаки на рівні державного управління, зокрема в реалізації зовнішньополітичних інтересів.

Варто зазначити, що одну з перших спроб визначити концептуальний зміст світополітичних процесів і методологію їхнього дослідження було зроблено в навчальному посібнику В. Мадісона і В. Шахова «Політологія міжнародних відносин» (1997). Автори з'ясували питання про зміст основних категорій міжнародних відносин і світової політики в суто політологічному вимірі. Поєднання філософського з історико-політичним підходом до інтерпретації міжнародних відносин стало інноваційною спробою обґрунтування гносеологічної сутності даного предмету та його дослідницької галузі [4].

Становлення політології міжнародних відносин як наукової дисципліни було насамперед пов'язано з визначенням її предмету та методології. Об'єкт політологічних досліджень міжнародних відносин у принципі не викликає сумнівів щодо його змістової сутності. Трагування міжнародних відносин було проведено в західній науці на теоретичному та методологічному рівнях у численних монографіях, підручниках, академічних статтях, публікація яких активізувалась після закінчення Другої світової війни. Теоретичні праці Р. Арона, Зб. Бжезінського, У. Бека, Х. Булла, Г. Бутуля, А. Вендта, К. Волта, А. Волферса, К. Дойча, М. Каплана, Г. Кіссінджера, Р. Кеохейна, Р. Кокса, Г. Моргентау, Т. де Монбріалья, Дж. Ная, Дж. Раггі, Дж. Розенау, Н. Спайкмана, Р. Снайдера, С. Хоффмана, Е. Хааса, С. Хантінгтона, Т. Шеллінга та інших представників різних шкіл американської і європейської міжнародно-політичної науки добре відомі в західній і пострадянській науковій спільноті.

Проте, політологічний аспект через відсутність єдиних методологічних і концептуальних підходів до аналізу та інтерпретації міжнародних відносин практично залишився за межами західної політичної науки. По-перше англо-саксонська пізнавальна традиція не поділяє категорію політичної влади на сфери політологічної та міжнародної. По-друге, категорія політичної системи для західної науки існує як в класичному – державному вимірі, так і міждержавному – в сфері міжнародних відносин. По-третє, глобальні наслідки розпаду СРСР і складні трансформації на пострадянському просторі, що кардинально вплинули на світополітичний розвиток, стали пріоритетною темою і основним предметом дослідження західної науки. Нарешті, самі глобалізаційні процеси стали мотивом для появи нового предмету – політології глобального світу. Цілком імовірно, що ці традиції та обставини вплинули на формування мононуклеарної предметної сфери – міжнародна політика (International Politics), яку на пострадянському просторі кваліфікують як «політологію міжнародних відносин».

Політологічна інтерпретація міжнародних відносин з позицій їх базових концептів і основних наукових парадигм у вітчизняній науці була представлена в монографії С. Кононенка «Форми політологічного розуміння міжнародних відносин» (2012). На думку дослідника, «політологія міжнародних відносин у найширшому тлумаченні є наукою про міжнародні порядки. У вузькому тлумаченні, вона постає наукою про політичні системи міжнародних відносин або системи світової політики. Нарешті, у найвузькому – мікротлумаченні політологія міжнародних відносин може вважатися наукою про владу в міжнародних відносинах – про ті форми, яких набуває вироблення, розподіл і докладання влади у цій специфічній соціальній царині» [5, с. 63].

Стосовно визначення теоретико-методологічної структури політології міжнародних відносин автор використовував так звані пізнавальні формації, які засновані на наукових, ціннісних і практичних критеріях. На нашу думку, найбільш цінним у монографії є аналіз пізнавальних архетипів, формацій і традицій (парадигм) у політологічному розумінні міжнародних відносин. Серед останніх автор відзначив реалізм, ідеалізм, модернізм і постмодернізм (глобалізм). Запровадження в науковий обіг таких понять, як «мікроформалізм», «мезоформалізм», «макроформалізм» і «комбінаторна матриця» для пояснення змісту та рівнів предмету має новаційний характер. Головна цінність згаданої праці полягає в її енциклопедичності та фундаментальному обґрунтуванні теоретичних, методологічних і когнітивних засад політології міжнародних відносин в контексті її генези та еволюції.

Можна вважати, що наступним кроком на шляху розвитку цієї наукової дисципліни було видання навчального посібника С. Шергіна «Політологія міжнародних відносин» (2013). Опублікований на базі Дипломатичної академії України при МЗС України, він став навчально-методичною основою викладання нормативного курсу. Крім визначення генези, предметної галузі, методологічних і концептуально-парадигмальних аспектів цього предмету, завданням посібника було з'ясування стану й проблем розвитку політології міжнародних відносин в Україні, та стислий огляд дослідження міжнародно-політичних процесів і глобалістики в деяких західних країнах. Розгляд сучасних міжнародних відносин у контексті політології мав на меті аналіз теоретичних і праксеологічних аспектів провідних тенденцій світової політики як феномену доби глобалізації [6].

Розвиток цієї тематики знайшов відображення у виправленому і доповненому посібнику С. Шергіна, рекомендованому Вченою радою Національної академії державного управління при Президентові України. Оновлена праця містить інформаційно-аналітичний матеріал, присвячений політологічним аспектам національної та міжнародної безпеки в контексті Стратегії національної безпеки і оборони України. Рейтинг глобальної конкурентної спроможності України в посібнику було переглянуто на основі сучасних даних з офіційних джерел. У частині з питань методології були розглянуті оригінальні дослідження американських вчених щодо аналітичних методів і проблем верифікації в сучасній політичній науці. Були також враховані зміни щодо референтних шкіл міжнародно-

політичної науки, що відбулись внаслідок трансформаційних процесів в Україні. Крім того, у посібнику було представлено інший варіант розгляду стану розвитку вітчизняної політичної науки відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [7].

Річ у тім, що Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» віднесла «Політологію» до соціальних та поведінкових наук. Водночас спеціальність «Міжнародні відносини, соціальні комунікації та регіональні студії» було віднесено до окремої галузі знань [8].

Отже, предметна диференціація та дослідницька сфера обох навчальних дисциплін вимагає обґрунтування змісту та методологічних засад кожної з них. Якщо ключовим завданням політології є навчальна і просвітницька діяльність, формування високої політичної свідомості та політичної культури громадян, професійних політиків і працівників органів державного управління – у цих процесах вона відіграє провідну роль, то міжнародні відносини як навчальна дисципліна розрахована передусім на підготовку фахівців у відповідній галузі. Стосовно ж визначення політології міжнародних відносин як частини загальної політичної науки і навчальної дисципліни, то в згаданому документі її предметна галузь і відповідна спеціальність відсутні. Втім, об'єктивна необхідність впровадження предмету в навчальний і дослідницький процеси як спеціальної сфери теоретико-методологічних і праксеологічних знань про сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин і глобального світу цілком очевидна.

Предметна будова політології міжнародних відносин має інтегральну структуру і є результатом екстраполяції методів політичного аналізу та моделювання на сферу міжнародних відносин і світової політики. При цьому політична наука в галузі міжнародних відносин, як і будь-яка соціальна наука, має переважно подвійний вимір, будучи поділеною на сферу теоретичних досліджень і сферу соціальної діяльності, зокрема державного управління. Зміст предмету насамперед зорієнтований на дослідження політичних систем і світового порядку, тобто на специфіку вироблення, розподілу та функціонування влади серед основних акторів міжнародного середовища.

Зовнішня політика держав і світовий процес, у якому беруть участь і недержавні суб'єкти світової політики, є похідними ознаками цього предмету. На відміну від теорії міжнародних відносин, політична інтерпретація того ж об'єкту позначається меншим рівнем теоретизації та формалізації, але значним пізнавальним і прикладним потенціалом. Водночас концептуалізований зміст такого предмету аж ніяк не зводить його мету до виконання суто службових функцій у межах загальної політичної науки. Можна загаом погодитися з формулюванням предмету політології міжнародних відносин як «системи несуперечних наукових поглядів і парадигм, яка в концептуальній формі відтворює явища і тенденції міжнародного процесу, забезпечуючи їх аналіз і прогнозування» [7, с. 19].

Важливим уявляється визначення загального стану і проблем розвитку науки про міжнародні відносини в межах вітчизняних академічних і навчальних структур. Концентрація предметної галузі в столичних навчальних закладах і науково-дослідницьких інститутах НАН України викликана комплексом причин, головними з яких є ресурсний потенціал і наближеність до центральних органів державної влади. Головним центром викладання і наукового дослідження міжнародних відносин і світової політики є Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Окремі аспекти міжнародних відносин вивчаються в Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Інституті політичних і етнополітичних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», а також в Національному інституті стратегічних досліджень, який є базовою установою аналітико-прогнозного супроводження діяльності Президента України.

Історія і теорія міжнародних відносин, зовнішня та світова політика викладаються як нормативні навчальні дисципліни в перелічених навчальних закладах. Питання методології дослідження міжнародних відносин, а також аналізу і прогнозування зовнішньої політики,

геополітики, геостратегії, міжнародної безпеки, конфліктології, глобалістики та міжнародної регіоналістики вивчаються в основному у форматі спецкурсів і як предмети варіативного циклу. Останнім часом вітчизняні політологи-міжнародники активізували дослідження світополітичних процесів і трансформації міжнародної системи в контексті стратегічних інтересів України. Питання євроатлантичної інтеграції України з позицій формування європейського безпекового простору в умовах нових викликів і загроз епохи глобалізації та гібридних війн висвітлені в низці монографій [9].

Розгляд цих авторських і колективних праць показує зростання ваги політологічної інтерпретації міжнародних відносин у контексті феномену світової політики та глобальних трансформацій. Разом з тим, історико-політичний підхід до розуміння міжнародних процесів залишається домінуючим у середовищі українських вчених-міжнародників. Водночас, соціологічні методи дослідження й антропогенний вимір міжнародних відносин не притаманні класичній політичній науці. Історичний й соціологічний аналіз не є системним недоліком, а лише свідчить про обмежений ресурс категоріального та методологічного апарату політичної науки. Перехід до суто політологічного відображення міжнародних відносин потребує не тільки теоретичних методів аналізу, але й створення розвинутої бази емпіричних досліджень і адекватної системи верифікації їхніх результатів. Проте, вітчизняна політологія відчуває дефіцит у галузі теоретичного та емпіричного моделювання міжнародних відносин і світополітичних процесів на рівні досягнень західної політичної науки.

Велика кількість вітчизняних політологів різних поколінь і наукових шкіл (О. Бабкіна, О. Білорус, Ю. Брусилівська, С. Галака, В. Глебов, В. Горбулін, О. Зернецька, Є. Камінський, М. Капітоненко, А. Качинський, С. Кононенко, О. Коломієць, В. Константінов, І. Кресіна, В. Крушинський, А. Кудряченко, О. Литвиненко, М. Мальський, М. Мацяк, М. Мороз, В. Манжола, О. Майборода, М. Михальченко, О. Коппель, А. Круглашов, М. Ожеван, Ю. Рафальський, О. Соснін, В. Ткаченко, В. Толстов, Б. Парахонський, Г. Перепелиця, С. Федуняк, І. Тодоров, М. Фесенко, І. Хижняк, В. Хонін, Л. Чекаленко, В. Шевчук, Г. Шелест, С. Шергін та інші) створюють основний масив монографій, навчальних посібників і наукових статей у фахових виданнях. Зміст цих публікацій відзначається високим рівнем теоретизування, політологічним дискурсом і оригінальною методикою дослідження. Здебільшого вони присвячені актуальним проблемам політології та світополітичним процесам у контексті суспільної модернізації та зовнішньополітичної стратегії України. Відомі дослідники визнавали необхідність пізнавально-накопичувального етапу вітчизняної міжнародно-політичної думки, щоб «покроково вийти на рівень особистого внеску у світову теоретичну думку в галузі політології міжнародних відносин» [9, с. 162].

Регіональний вимір вітчизняної політології міжнародних відносин дуже різноманітний. Основний ресурсний потенціал науки про міжнародні відносини з об'єктивних причин концентрується в столиці та обласних університетських центрах. Тому його розподіл залежить від багатьох взаємопов'язаних між собою чинників: наявності в регіоні відповідних наукових шкіл і дослідницьких традицій, а також від кількісного складу політологів-міжнародників, не кажучи про замовлення на цю галузь і спеціальність.

Разом з тим міжнародно-політична проблематика стає доволі популярною, на базі регіональних університетів відкриті та діють факультети й кафедри з політичних наук і міжнародних відносин. Наприклад, у Львівському університеті ім. Івана Франка, Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича, Одеському національному університету ім. Іллі Мечникова, Чорноморському ім. Петра Могили (Миколаїв) тривалий період розвиваються студії міжнародного історичного, політологічного та економічного напрямів на рівні бакалаврів і магістрів. У деяких з них здійснюється підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти за спеціальністю «Політологія». У національних університетах Запоріжжя, Маріуполя, Хмельницька, Рівного, Харкова, Луцька, Ужгорода функціонують

відповідні факультети і кафедри, на базі яких готуються фахівці в галузі політології та міжнародних відносин.

Останніми роками розвиток вітчизняної науки, зокрема шкіл у галузі політології та міжнародних відносин, визначається реформами вищої школи. Інституціональне, науково-методичне й кадрове забезпечення такого процесу обумовлені рівнем фінансування і проблемами соціально-економічного й демографічного характеру. Кризові явища в державному управлінні та дефіцит необхідних ресурсів гальмує впровадження цих предметів у навчальний і науковий процес. Отже, подальший розвиток як класичних спеціальностей «Політологія», «Міжнародні відносини», так і модерної «Політологія міжнародних відносин» залежатиме від розв'язання цих проблем в умовах реформування системи державного управління та суспільної модернізації.

На основі аналітично-інформаційного огляду й з метою покращення розвитку наукового предмету та навчальної дисципліни «Політологія міжнародних відносин» вважається доцільним зробити такі *висновки*:

- політологія міжнародних відносин є продуктом міжпредметної диференціації та має автономний статус щодо міжнародних відносин;
- зміст дисципліни визначається соціальною природою міжнародних відносин як процесу політичної комунікації державних і недержавних суб'єктів світового процесу;
- методології міжнародних відносин притаманні плюралістична структура та спеціальні методи аналізу;
- розвиток дисципліни потребує розвиненої системи підготовки політологів-міжнародників, збільшення вакансій в аспірантуру та докторантуру за спеціальністю та кількості спеціалізованих вчених рад, розширення на базі державних і приватних закладів вищої освіти факультетів і кафедр політології та міжнародних відносин, результативне забезпечення періодичних видань з міжнародно-політичної проблематики. Ці напрямки закладають *перспективи* подальших наукових досліджень та дискусій.

Використана література:

1. Бабкіна О. В. Політико-правова культура демократичного типу : проблеми формування // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 5. С. 5–10; Ганжуров Ю.С. Політологічна періодика України: хронологія, типологія, наукометрія // Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. Випуск 1/2 (25/26), 2015. С. 64–75; Дем'яненко Б. Л. Розвиток кратологічних знань в Україні. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавриленко В. М., 2012. 794 с.; Кармазіна М. Політична наука в Україні: дисертаційний аспект // Політичний менеджмент. 2006. № 3. С. 17–28; Круглашов В.М. Здобутки та проблемні питання розвитку вітчизняної політичної науки // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К. 2009. Вип. 17. С. 71–79; Рудич Ф. Політична наука в Україні: стан і перспективи // Політичний менеджмент. 2003. № 1. С. 5–18; Шайгородський Ю. Фактори інституалізації політичної науки в Україні // Сучасна українська політика. Спецвипуск: Політична наука в Україні: стан та перспективи розвитку. К. : Видавництво «Центр соціальних комунікацій», 2013. С. 60–71.

2. Мальський М.З., Мацяк М.М. Теорія міжнародних відносин. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. С. 21.

3. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник / за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна. К. : Генеза, 1997. 400 с.; Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-ге вид., доповн. і переробл. К. : Генеза, 2004. 736 с.

4. Мадісон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин: навч. посіб. К. : Либідь, 1997. 176 с.

5. Кононенко С.В. Форми політологічного розуміння міжнародних відносин: монографія. К. : Інститут всесвітньої історії НАН України, 2012. 899 с.

6. Шергін С.О. Політологія міжнародних відносин: навч. посіб. Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. 204 с.
7. Шергін С.О. Політологія міжнародних відносин. 2-ге видання, виправ. і доповн. / За наук. ред. В.А. Гошовської. Київ, 2019. 256 с.
8. Офіційний вісник України, 2015 р., № 38, ст. 1147; 2016 р., № 79, ст. 2647.
9. Хонин В.Н. Теория международных отношений. Часть особенная. Фундаментальные пространства состояний международных отношений. Одесса : Феникс, 2018. 589 с.; Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. Вид. 2-ге, виправ. і допов. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 448 с.; Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2017. 496 с.; Україна в європейському безпековому просторі: Монографія / В.А. Манжола, О.Л. Хилько, С.О. Божко, В.М. Вдовенко; кер. авт. кол. В.А. Манжола; за заг. ред. В.В. Копійки. К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. 320 с.; Україна в Європі: контекст міжнародних відносин / за ред. А.І. Кудряченка. К. : Фенікс, 2011. 632 с.
10. Камінський Є.Є. Світ переможців і переможених. Міжнародні відносини і українська перспектива на початку XXI століття. К. : Центр вільної преси, 2008. 326 с.

Gumeniuk B. Politology of International Relations: State and Tendencies of Development in Ukraine

The article presents analytical and informative review of the rise and development problems of politology of international relations in Ukraine. The special attention is paid to essence and content of the educational and research subject in the context of national development of political science in Ukraine. It is admitted that the political science as it applies to the field of international relations, like any other social science, is principally two-dimensional, dividing into sphere of theoretical studies and sphere of social activity particularly in public administration. Moreover, world political process as important subject for politology research is also two-dimencial by its structure. It is augmented that the content of subject is research-oriented to the political systems and world order that is to say specific issues of production, distribution and function of power within the major actors of international relations. The methodology as well as research methods of subject comparatively to the classical politology are considered. Brief review of the main scientific schools in politology and international relations as well as factors of its development in the context of social modernization and global challenges is given. It is noted that the deficit of necessary resourses impedes to put these subjects into practice. Conclusions and recomendations to provide conditions of development of the politology in the field of international relations mostly concern the social, economic and demographic aspects and issues of public administration.

Key words: political science, politology, international relations, subject field, methodology, method, transformation, modernization, public administration.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.27.03>

УДК 327.83

Новакова О. В.

**ЧИННИКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ПОЛІТОЛОГІВ
В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Стаття присвячена вивченню сучасних тенденцій та чинників вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців у системі вищої освіти. Визначено потребу в формуванні нових якостей фахівців для вирішення завдань в умовах пришвидшеної динаміки соціально-економічного розвитку. Визначено такі проблеми вищої освіти України як відсутність автономії університетів, прагнення молоді навчатися в інших країнах через